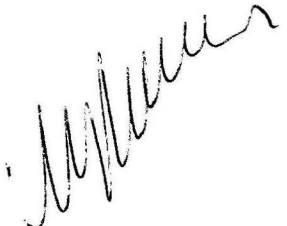

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ BAŞKANLIĞINA

COVID-19 salgını 11 Mart 2020 tarihinde Türkiye’de ilk vakanın ortaya çıkmasıyla tüm dünyada olduğu gibi Türkiye’de de başta sağlık olmak üzere ekonomiden eğitime toplumsal her alanda çeşitli şekillerde kısıtlamaların uygulanmasını zorunlu hale getirmiştir. Ancak birinci yılını doldurduğumuz Covid-19 pandemisi süresince ülkeler yurttaşlarına yönelik sağlık, eğitim, gıda, barınma, geçinme gibi desteklerde bulunarak pandemiye asgari bir hasarla geçirebilmeye yönelik politikaları hayata geçirmişlerdir. Türkiye’de ise birçok alanda yurttaşlar diğer ülkelere kıyasla çok daha az kamu desteği ile karşılaşmış, karşılıksız ekonomik destek ve çözüm üretici politikalar yerine çoğunlukla kredi ile borçlandırma, erteleme odaklı, şeffaflıktan uzak bilgi paylaşımı temelli bir politika ile yalnız bırakılmıştır. Bu nedenle covid-19 pandemisinin birinci yılında ortaya çıkan ekonomik, sosyal, siyasal, hukuki ve toplumsal sorunların nedenleriyle beraber ortaya çıkarılması, yurttaşların taleplerinin hangi oranda karşılandığı ve buna bağlı olarak karşılanmayan talepler sonucunda ortaya çıkan sorunlara yönelik çözüm bulunması amacıyla Anayasa’nın 98’inci, TBMM İç Tüzüğü’nün 104’üncü ve 105’inci maddeleri uyarınca Meclis Araştırması açılması için gereğini arz ve teklif ederiz.

Meral DANIŞ BEŞTAŞ

Siiirt Milletvekili

HDP Grup Başkanvekili

H. Saruhan OLUÇ

İstanbul Milletvekili

HDP Grup Başkanvekili

GEREKÇE ÖZETİ

Covid-19 pandemisi 2019 yılının son aylarında Çin’de ortaya çıkmış, Türkiye’ye yayılması ve iktidar tarafından durumun kabul edilmesi 2020 yılının Mart ayında gerçekleşmiştir. Sağlık, ekonomi, emek, eğitim, cinsiyet ve daha birçok kategoride toplumsal yaşamı felç eden Covid-19’un yayılımının üzerinden bir yıl geçmesine rağmen AKP-MHP ittifakının aldığı önlemler her alanda yetersiz kalmış ve Türkiye toplumunu büyük bir felaketin içerisine sürüklemiştir. AKP-MHP ittifakı Covid-19 ile mücadele sürecini yönetememiştir. Bu süreçte sağlık, ekonomi, eğitim gibi alanlarda ülke yönetilememiş; toplumsal eşitsizlikler derinleşmiş; yoksulluk, işsizlik, emek sömürüsü, eğitim yaşamındaki sorunlar tarihte görülmediği kadar fazlalaşmıştır.

Covid-19’un yayılması ile birçok ülke, ekonomik güçleri doğrultusunda pandeminin etkilerinden korunmak için ekonomik tedbir paketleri açıklamıştır. İlk açıklanan paketlerde Almanya 750 milyar Euro, Fransa 300 milyar Euro, İtalya toplam 25 milyar Euro değerinde bir önlem paketi açıklarken, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) yaklaşık 2 trilyon Dolar değerinde bir paket açıklamıştır. Pandeminin ilk zamanlarında Türkiye’de AKP iktidarı ise sadece 100 milyar TL, yani o günün kuruyla, 16 milyar Dolarlık paket açıklamış, paket karşılıksız yardım ile yurttaşı ve esnafı korumak yerine borçlandırma üzerinden şekillenmiştir.

Dünya devletlerinin aksine çok düşük ve borçlandırarak açıklanan destek paketinin temel sebebi, pandemi öncesi AKP iktidarının israf, talan ve güvenlik politikaları neticesinde ekonomiyi derin bir krize sokmasıdır.

18 Mart 2020 tarihinde AKP Genel Başkanı tarafından açıklanan 21 maddelik ekonomi destek paketi 100 milyar TL büyüklüğünde olup, bu rakam yaklaşık 16 milyar Dolara tekabül etmiştir. Bu miktarın GSYH içerisindeki oranı ise %2’dir. Açıklanan 21 madde ile: KDV ve SGK primlerinin ertelenmesi, konaklama vergisinin bir süre uygulanmaması, otel kiralamalarına ilişkin irtifak hakkı bedelleri ve hasılat payı ödemelerinin ertelenmesi, iç hava yolu taşımacılığında KDV’nin üç ay süre ile düşürülmesi, nakit akışı ertelenen firmaların kredi ödemelerinin üç ay ertelenmesi, ihracatçıların stok finansmanı bakımından desteklenmesi, esnaf ve sanatkarların kredi borçlarının üç ay ertelenmesi, firma ve KOBİ’lere Kredi Garanti Fonu üzerinden borçlandırma yapılması, yurttaşlar için sosyal amaçlı kredi verilmesi, konut alımlarında kolaylıklar, stopaj gibi ödemelerin üç ay ertelenmesi, kısa çalışma ödeneğinin

devreye konması, en düşük emekli maaşı 1.500 TL olması, ihtiyaç sahibi ailelere ilave 2 milyar TL kaynak ayrılması şeklindedir. Öte yandan destek paketi dışında çeşitli idari kararlar alınmış; bu kararlar ile: icra ve iflas takipleri altı ay süreyle durdurulmuş, kredi ödemeleri faizi karşılığında ertelenmiştir. Bir yandan iktidarın acizliğini öte yandan ise kaynakları tüketmiş olmasını kanıtlar şekilde, AKP Genel Başkanı tarafından “Milli Dayanışma Kampanyası” başlatılmış ve yurttaşlardan para talep edilmiştir.

Hülasa; aradan geçen bir yıllık süreçte; Türkiye, Covid-19 ile mücadeleye dünyada en az nakit desteği ayıran iki ülkeden biri olmuştur. IMF verilerine göre Türkiye, Meksika’dan sonra Covid-19 ile mücadelede GSYH’sinin en azını salgınla mücadeleye harcayan ikinci ülke olmuştur.

GEREKÇE

IMF verileri göstermektedir ki; Türkiye, Covid-19 ile mücadeleye -sağlık harcamaları dahil olmak üzere- milli gelirinin sadece yüzde 1,1'i düzeyinde nakit desteği ayırmıştır. Türkiye'nin dünyada yapılan toplam nakit harcama ve destekler içindeki payı binde bir oranındadır.

Toplam ekonomik destekler içinde vatandaşa dönük harcama ve desteklerin en düşük olduğu ülke Türkiye olmuştur. Türkiye'de Covid-19 kapsamında 2020 yılında yapılan toplam nakit desteği 42,8 milyar TL'dir. Türkiye'de yapılan toplam 42,8 milyar TL'lik nakit transferin 35 milyar TL'si işsizlik sigortası fonundan, yaklaşık 6,4 milyarı Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Fonundan ve 2 milyar TL'si ise bağış kampanyasından sağlanmıştır. Böylece Türkiye tarafından yapılan nakit desteklerde bütçeden doğrudan ayrılan kaynak söz konusu değildir.

Covid-19 pandemisine krizde giren Türkiye ekonomisi, aradan geçen bir yılda çökmüştür. İşsizlik, borçlar, yoksulluk had safhaya yükselmiştir. Bir yıllık pandemi sürecindeki işsizlik, yaklaşık olarak beş milyon kişi artmıştır. Bu zaman zarfında Gayrisafi Milli Hasıla (GSMH) 9 bin 150 dolardan, 7 bin 715 dolara düşmüştür. Başka şekilde ifade edersek, Türkiye'de kişi başına GSMH son bir yılda 1434 dolar azalmıştır.

DİSK'e bağlı Genel-İş Sendikasının 2021 yılının başında açıkladığı "Türkiye'de Gelir Eşitsizliği ve Yoksulluk" raporuna göre: Türkiye'de halk bir yılda yaklaşık 1500 dolar fakirleşmiştir. Türkiye'de nüfusun yüzde 71'i, yani her 10 kişiden 7'si borçlu hale gelmiştir. Türkiye, Avrupa'da en yoksul yüzde 20'lik kesim ile en zengin yüzde 20'lik kesim arasındaki gelir farkının en fazla olduğu ülke olmuştur.

Öte yandan Covid-19 ile geçen bir yıl sonunda oluşan tabloda;

İstihdam bir yılda 1 milyon 103 bin, iş başında olanların sayısı ise 2 milyon 217 bin azalmıştır.

Ümidi kaybeden işsiz sayısı 1,7 milyona yaklaşmış, gençlerin geleceğe umutla bakamadıkları bir karanlık tablo iktidar tarafından yaratılmıştır.

Yoksulluk ve açlık riski altında olan kişi sayısı 40 milyona yaklaşmıştır. 83 milyon toplam nüfus nüfus içinde sadece 27 milyon istihdam yaratılmıştır. 10 milyon kayıt dışı istihdam, bölgesel eşitsizlik ve iç göç büyük sorunlara kapı aralamaktadır. İşsizlik ve yoksulluğa borçluluk eklenerek ekonomik kriz çöküşe doğru hızla yol almıştır. Tüketici kredileri 800

milyar TL'yi aşırmış durumdadır. Bankaların konut kredisi hacmi 2019 yılının tamamında 10 milyar 162 milyon TL artmışken ve bu rakam 5-26 Haziran 2020 dönemindeki üç haftada 18 milyar 931 milyon TL'ye ulaşarak rekor kırmıştır. 2017, 2018 ve 2019 yıllarını kapsayan üç yılda 34 milyar 646 milyon TL artan konut kredisi hacmi, 2020 yılının 1 Ocak-26 Haziran döneminde 32 milyar 178 milyon TL'ye ulaşmıştır.

Yine emek alanın bir yıllık süreçte; Gündelikçi olarak evlerde çalışan, pandemiden ötürü şu anda çalışmayan kişi sayısı yaklaşık 1 milyon kişiye ulaşmıştır. Sokakların boşalması nedeniyle sokaklarda çeşitli ürünleri satan yaklaşık 1 milyon sokak satıcısı işsiz kalmış herhangi bir destek alamamışlardır. Yaklaşık 350 sağlık emekçisi Covid-19 nedeniyle yaşamını yitirmiştir. Görüldüğü üzere; bir yılda rekorlar kıran işsizlik, yoksulluk ve borçluluk Türkiye ekonomisindeki çöküşü resmetmektedir.

Covid-19 pandemisi ile birlikte dünyanın karşı karşıya kaldığı en önemli krizlerden biri, insanlığın temel ihtiyacı olan gıdalara erişme meselesidir. Ülkeler, tarımda kendi kendine yeterli olması konusundaki politikaları hayata geçirmek amacıyla bir dizi önlemler almıştır. Türkiye, tarımda kendisine yetebilen bir ülke iken 40 yılı aşkın sürede uygulanan neoliberal politikaların sonucu olarak net ihracat yapan konumdayken ithalat eğilimi son yıllarda ağırlık kazanmıştır. Türkiye'de, ithalat politikalarıyla mazot, gübre, tohum, ilaç gibi girdi maliyetleri yükselmiş, tarım arazileri betonlaştırılarak yok edilmiş hatta ekim alanları daraltılıp dışarıdan tarım ürünleri satın alınmaya başlanmıştır. Özetle Covid-19 ile birlikte AKP iktidarıyla vücut bulan neoliberal politikaların üretimden tüketime bütün aşamalarda sermaye birikimine katkı sağladığı daha da görünür olmuştur.

Sıvı yağ fiyatları Covid-19 öncesi fiyatları ile karşılaştırıldığında yaklaşık olarak %100 fiyat artışı olmuştur. Türkiye 1 kilogramlık ihracata karşılık 6 kilogram tarımsal ürün ithal etmiştir. 8 milyon baş canlı hayvan, 300 bin tona yakın kırmızı et ithal edilmiştir. Toplamda 81 milyar dolarlık tarımsal hammadde ve ürün ithal edilmiş, buna karşılık 13 milyar dolarlık tarımsal hammadde ihracatı gerçekleşmiştir.

Dünyada gıda fiyatlarında fiyat düşüşü yaşanırken Türkiye'de gıda fiyatlarında artış yaşanmıştır. Dünya'da yağlı tohumlar, süt ürünleri, et ve şeker fiyatların aylık bazda dünya gıda fiyatları endeksi, 2020 yılının Mart ayında Şubat ayına göre %4,3 düşüşle 172,2 puana gerilemiştir. Fakat Türkiye'de aynı dönem aralığındaki gıda fiyatları %1,95 artmıştır. Dünya'daki ülkeler Covid-19 sonrası tarım politikalarında özellikle çiftçileri koruyan kapsamlı politikalar uygularken Türkiye'de borç batağında olan çiftçilerin borçlarının ertelenmesi gibi

palyatif önlemler alınmıştır. Dünyanın birçok ülkesinde çiftçilerin üretime devam etmesinin önemi anlaşılmışken Türkiye’de ise tam tersi adeta çiftçilerin üretmesinin önüne engeller konulmuştur. Mardin ve Şanlıurfa’da DEDAŞ yüzlerce çiftçinin elektriğini kesmesiyle binlerce dönüm tarladaki tarım ürünleri susuz kaldığı için yanmıştır. Covid-19 ile ortaya çıkan gıda krizine karşı çiftçinin üretmesi için destekler yapılmamış hatta binlerce çiftçiye borçlarından dolayı haciz gelmiştir.

Bir yıllık pandemi sürecinde eğitim politikası geliştirme ve yönetme konusunda Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı açık ve şeffaf veriler ve somut kriterlere dayalı etkin bir strateji geliştirmemişlerdir. UNESCO verilerine göre, 14 Aralık 2020 itibarıyla toplam 210 ülkeden 106’sında okullar tamamen açık, 43’ünde ise kısmen açık kalmışlardır. Başka bir kategoride ise, 34 ülkede okullar ara tatilde, 27 ülkede de okullar kapatılmıştır. Türkiye okulları kapalı olan ülkeler kategorisinde yer almıştır.

Türkiye’de en az 6 milyon öğrencinin uzaktan eğitim için gerekli cihazları, başta internet erişimi olmak üzere gerekli imkânlarla tam anlamıyla sahip olmadığı görülmüştür. Bu veri, Milli Eğitim Bakanı Ziya Selçuk’un okulların kapalı olduğu dönemde uzaktan eğitime ulaşamayan öğrenci sayısının 1,5 milyon olduğunu yönündeki açıklamasının ne kadar da gerçeklikten uzak olduğunu gözler önüne sermektedir. Pandemi süreci Türkiye’de eğitim hakkına erişimin önündeki engelleri artırırken, eğitimdeki eşitsizlikleri daha da derinleştirmiş öyle ki dezavantajlı gruplarda yer alan çocuklar uzaktan eğitimi çok uzaktan izlemek zorunda bırakılmışlardır. Bu süreçte öğrenciler arasındaki “dijital uçurum” var olan eşitsizlikleri daha da derinleştirmiştir. Özellikle yoksul emekçi çocukları, toplumsal cinsiyet rollerine uygun olarak ev içi işlere yönlendirilen kız çocukları, özel eğitim kapsamındaki özel gereksinimli çocuklar, tarım işçisi çocuklar, anadili Kürtçe, Arapça, Süryanice vd. olan çocuklar, Suriyeli sığınmacı çocuklar ve dezavantajlı gruplar uzaktan eğitime ulaşamamıştır. Bilhassa yoksul ailelerin çocukları her geçen gün eğitim sürecinden daha fazla kopmakta, bu durum son kertede okul terkiyle sonuçlanmaktadır.

Pandemi sürecinde güvencesiz kapanma, esnek çalışma koşulları ve işyerlerinde daralmaya gidilmesi durumunda işten ilk çıkarılanlar, işveren tarafından ücretsiz izne ayrılanlar kadınlar olmuştur. Kamusal alanda var olan ayrımcı uygulamalar bu süreçte de kendini net bir şekilde göstermiştir. Ev emekçisi kadınlar hâlihazırda bir güvenceleri olmadığı halde pandemi ile beraber daha fazla iş yükü altında kalmıştır. Kadınlara ev içerisinde toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortaya çıkardığı roller daha fazla dayatılmış, kadınlar bu süreçte en fazla yıpratılan kesim olmuştur.

Pandemi süreci ile birlikte bar-kafe çalışanı yüzlerce kadın yine işsiz kalarak yoksulluğa mahkûm edilmiştir. Kadınlar için emeklilik hâlihazırda zor koşullarda gerçekleşirken pandemi sürecinin çalışma hayatını sekteye uğratması ile birlikte kadınların emeklilik hakkını kazanması daha fazla zorlaştırılmıştır.

Kadına yönelik psikolojik ve fiziksel şiddet devam ederken özellikle pandemi döneminde yaygın bir şekilde kullanılan “Kod 29 uygulaması” kadınlara hayatı daha da zorlaştırmıştır. İşverenlerin işsizlik ödeneği ya da tazminat ödemek zorunda olmadığı ve pandemi sürecinin tek işten çıkarma istinası olan bu kodun anlamı “işyerinde ahlaken uygun olmayan” davranışlar sebebiyle iş feshidir. İşyeri sahipleri bu durumu kadınlara karşı kullanmış, kadınlar bu uygulama ile güvencesiz bir şekilde işsiz bırakılmıştır. Kod 29 ile işten çıkarıldığı için tazminat ve işsizlik ödeneği alamayan kadınlar ayrıca “ahlaki uygunsuzluk” sebebiyle işten çıkarılmaları sonucu aile içinde ahlaki sorgulamalara maruz bırakılmış, kadına yönelik şiddet derinleşmiştir.

Yukarıda belirtilen ekonomi başta olmak üzere; emek, sağlık, tarım, kadın ve diğer tüm toplumsal alanlarda ortaya çıkan büyük çözülme ve krizlerin AKP iktidarının bir yıllık pandemi süreci politikaları ile daha da derinleşmiştir. Bilimsel olarak salgının etkisinin ne kadar süreceği konusunda sağlıklı bir öngörü bulunmamasından dolayı hemen her alanda ortaya çıkan sorunlara yönelik önlemlerin ivedilikle alınması, mevcut mağduriyetlerin tespit edilip giderilmesi ve kalıcı politikaların belirlenip hayata geçirilmesi amacıyla meclis araştırması açılmasını talep ediyoruz.